

FRISCHSENTERET

Ragnar Frisch Centre for Economic Research

Frischsenterets rapportserie 2/2024

Kan en skattlegging av tobakksindustrien bidra til å nå tobakkspolitiske målsettinger? En vurdering ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv

Snorre Kverndokk

Rapport 2/2024

**Kan en skattlegging av tobakksindustrien
bidra til å nå tobakkspolitiske målsettinger?
En vurdering ut fra et samfunnsøkonomisk
perspektiv**

Snorre Kverndokk

Kontakt: www.frisch.uio.no, snorre.kverndokk@frisch.uio.no

Denne rapporten er finansiert av Kreftforeningen. Takk til Michael Hoel, Hans Olav Melberg, Ole Røgeberg, Hege Eliassen, Maxime Compaore og Kristin Byrkje for kommentarer.

ISBN: 978-82-7988-303-6

ISSN: 2704-047X

Sammendrag

Nedenfor følger en oppsummering av våre konklusjoner:

- Det er gode grunner til å beskatte både bruk og produksjon av tobakksvarer basert på eksterne effekter og i noen tilfeller også internaliteter.
- Effektene som følger av forbruk, kan beskattes både som avgift på konsument og på produsent. Avgiftene må ses i sammenheng for å oppnå optimal beskatning. Den optimale beskatningen vil variere for de ulike tobakksproduktene.
- Norge produserer ikke sigaretter eller pipetobakk, men det er importører som selger disse varene i tillegg til snus i Norge. Det finnes produsenter av snustobakk i Norge. Alle disse kan beskattes som en produsent.
- Da tobakksvarer er avhengighetsdannede, vil avgifter ikke være like effektivt for å redusere forbruket som en avgiftsbelegging av mange andre produkter, men det kan likevel være et effektivt virkemiddel for å hindre at unge begynner å bruke tobakk. For de som er avhengige av tobakk vil det være behov for å supplere eller delvis erstatte avgifter med andre tiltak som f.eks. røykavvenningskurs. Dette kan også forsvares ut fra internaliteteter hvis det er frivillig å gå på kurset.
- Tobakksnæringen er en veldig lønnsom sektor internasjonalt. Årsaken er først og fremst at den produserer avhengighetsdannende produkter, men også at det er markedsrett i bransjen. Den har dermed en superprofitt, dvs. en profitt ut over normalavkastning på innsatsfaktorene. Flere av de store internasjonale aktørene er også importører av sigaretter i Norge.
- Det finnes gode grunner til å beskatte superprofitt. Et eksempel på at dette gjøres er grunnrentebeskatningen på uttak av naturressurser.
- Våre beregninger tyder på at det også eksisterer en superprofitt for store aktører i tobakksnæringen i Norge.
- Øremerking av skatteinntekter er i utgangspunktet ikke samfunnsøkonomisk optimalt. Det kan likevel forsvares hvis det gir sosial aksept for tiltaket. Uten sosial aksept vil noen tiltak som er gunstige for samfunnet kunne være vanskelig å få gjennomført. Bruk av provenyet fra tobakksavgifter til å nå tobakkspolitiske målsettinger kan derfor begrunnes ut fra dette. Det vil også kunne ha gunstige

fordelingsvirkninger da røyking er overrepresentert i lavere sosioøkonomiske grupper.

English summary

Below is a summary of our conclusions:

- There are good reasons to tax both the use and production of tobacco products based on external effects and in some cases also internalities.
- The effects that follow from consumption can be taxed both as a tax on the consumer and on the producer. The fees must be seen in context to achieve optimal taxation. The optimal taxation will vary for the various tobacco products.
- Norway does not produce cigarettes or pipe tobacco, but there are importers who sell these goods as well as snuff in Norway. There are producers of snuff in Norway. All of these can be taxed as a producer.
- As tobacco products are addictive, taxes will not be as effective in reducing consumption as taxing many other products, but it can still be an effective means of preventing young people from starting to use tobacco. For those who are addicted to tobacco, there will be a need to supplement or partially replace taxes with other measures such as e.g. smoking cessation courses. This can also be defended on the basis of internalities if it is voluntary to attend the course.
- The tobacco industry is a very profitable sector internationally. The reason is primarily that it produces addictive products, but also that there is market power in the industry. It thus has a super profit, i.e. a profit above the normal return on the input factors. In Norway, several of the major players are also importers of cigarettes.
- There are good reasons to tax super profits. An example of this being done is the taxation of resource rent on the extraction of natural resources.
- Our calculations indicate that there is also a super profit for large firms in the tobacco industry in Norway.
- Earmarking of tax revenues is basically not socially optimal. It can still be defended if it gives social acceptance for the measure. Without social acceptance, some measures that are beneficial to society could be difficult to implement. Use of the revenues from tobacco taxes to achieve tobacco policy objectives can therefore, be justified on this basis. It could also have favorable distributional effects, as smoking is overrepresented in lower socio-economic groups.

1. Innledning

Tobakksbruk er skadelig for helsa. Ifølge Folkehelsemeldingen (Meld. St. 15 (2022-2023)), fører røyking til 5.000 for tidlige dødsfall i Norge årlig, og dagens røykevaner kan være årsak til at 95.000 personer får kreft innen 2045 (Andersson mfl., 2018). Snusbruk gir også skadelige virkninger, men disse er i hovedsak mindre enn ved tobakksrøyking (Bergsvik og Røgeberg, 2018). I tillegg til helseeffekter gir tobakksproduksjon og bruk negative miljøeffekter, både gjennom selve produksjonsprosessen og gjennom avfall som sigarettssneiper som i hovedsak består av plast ((Meld. St. 15 (2022-2023))).³

Antall dagligrøykere i Norge har gått kraftig ned siden slutten av 1990-tallet. I 2023 røykte 7% i aldersgruppen 16-74 år daglig, en nedgang fra 31% i år 2000. Andelen av-og-til røykere har imidlertid holdt seg ganske stabil de to siste tiårene, og er nå på 9% i den samme aldersgruppen. Det er likevel en fare for at nedgangen i røyking kan stoppe opp, da man så en økning i dagligrøyking blant unge i aldersgruppen 16-24 i 2023.⁴ Mens trenden for dagligrøyking har vært nedadgående, har trenden for snusbruk gått motsatt vei, og andelen som snuser er nesten doblet på 10 år. I dag bruker 16% av befolkningen mellom 16 og 74 år snus daglig. Det er samtidig uklart om utviklingen av nye tobakks- og nikotinprodukter som e-sigaretter vil påvirke bruken av tobakk i Norge (Meld. St. 15 (2022-2023)).

De skadelige helseeffektene av tobakksbruk tas alvorlig både internasjonalt og nasjonalt, og Verdens helseorganisasjons (WHO) rammekonvensjon om forebygging av helseskader (Tobakkskonvensjonen) artikkel 14, pålegger Norge å gjennomføre og tilpasse «Tiltak for å redusere tobakksavhengighet og fremme røykeslutt».⁵ Dette inkluderer blant å «utvikle og iverksette effektive programmer for å fremme tobakksavvenning ...».

³ Se f.eks. Zafeiridou et al. (2018). Blant annet gir den årlige utslipp på ca. 80 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, den har giftige utslipp som påvirker økosystemene, og den er vannintensiv; i gjennomsnitt har hver sigarett et vannavtrykk på 3,7 liter. Ferskvannsressurser kan dermed bli negativt påvirket. Verdifulle arealer går også tapt. Ifølge WHO har anslagsvis 1,5 milliarder hektar med hovedsakelig tropisk regnskog gått tapt siden 1970 som følge av tobakksproduksjon. Røyking gir også miljøavfall som sneiper, snusposer og e-sigaretter, hvorav sigarettssneiper er en stor kilde til mikroplast i naturen. Se: <https://www.who.int/europe/news/item/30-05-2022-eu-ban-on-microplastics-stubs-out-cigarette-butt-pollution>.

⁴ <https://www.ssb.no/statbank/table/05307>

⁵ <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2003-05-21-19>

I Norge gir Tobakkskadeloven⁶ overordnede målsettinger for tobakksbruk. I § 1 står det at «Formålet med denne lov er å begrense de helseskader som bruk av tobakksvarer medfører gjennom å redusere forbruket og på sikt bidra til å oppnå et tobakksfritt samfunn».

Folkehelsemeldingen har laget delmål for å kunne nå målet om et tobakksfritt Norge på sikt. I tråd med Tobakkskonvensjonen er ett av disse delmålene at alle som vil skal få gratis hjelp til å slutte å røyke. Ett skritt på veien var et treårig pilotprosjekt for røykeslutt i Vestre Viken (2020-2023) gjennomført av Helsedirektoratet, der deltakerne har fått gratis røykesluttmedisin og røykesluttveiledning ved frisklivssentraler. Prosjektet er evaluert av Folkehelseinstituttet (Bergsvik og Lund, 2022) og resultatene er gode.⁷ Regjeringen har så langt ikke avsatt midler til å sette i gang et nasjonalt program for røykeslutt.

I Norge brukes i dag to økonomiske virkemidler for å redusere tobakkskonsumet - en særavgift på kjøp av tobakk⁸ og en sektoravgift⁹. Særavgiften er lagt på prisen som forbrukerne betaler i butikkene, men ikke på tax-free-handel i Norge.¹⁰ Alle aktørene som har en bevilling etter Tobakkskadeloven er pålagt å betale en sektoravgift. Inntektene fra denne skal finansiere konkrete oppgaver i Helsedirektoratet. Miljødirektoratet har anbefalt at det vedtas en forskrift som pålegger produsenter å betale for opprydding av plastsøppel i kommunene, bl.a. sigarettneiper med filter.¹¹ Dette er i samsvar med pålegg fra EUs engangsplastdirektiv, og vil hvis den innføres, i så fall bli enda en sektoravgift på tobakksnæringen. I tillegg til de økonomiske virkemidlene brukes også andre virkemidler i Norge, som røykeloven som forbyr røyking på mange offentlige steder, informasjonskampanjer, forbud mot synlig oppstilling av tobakk i butikkene, reklameforbud, helseadvarsler på tobakkspakninger osv.

⁶ Lov om vern av tobakkskader, se <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1973-03-09-14>

⁷ I dette prosjektet var det 28,6 % som rapporterer at de hadde sluttet helt å røyke. Dette er høyere enn andre studier finner. Forfatterne av evalueringsrapporten har likevel noen innvendinger og skriver bl.a. «På denne bakgrunn er det grunn til å anta at det selvrapporterte effektestimatet på 28,6 % i vår studiepopulasjon sannsynligvis er en del bedre enn det vi utfra forskningslitteraturen på område har grunn til å tro kan være tilfelle».

⁸ <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/avgifter/saravgifter/om/tobakk/>

⁹ <https://www.helsedirektoratet.no/tema/tobakk-royk-og-snus/bevillingsordning-for-import-eksport-og-produksjon-av-tobakksvarer-og-produksjonsutstyr>

¹⁰ Det er ingen god økonomisk begrunnelse for dette, og flere utvalg har foreslått å avskaffe tax-free-ordningen, se f.eks. NOU 2022: 20.

¹¹ <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2023/juni-2023/produsentar-ma-betale-for-opprydding-av-plastforsopling/>

Også andre land bruker økonomiske virkemidler for å redusere forbruket av tobakk, både særavgifter og sektoravgifter. Særavgifter er mest utbredt. Ifølge WHO hadde 38 land i 2018 en særavgift som dekket minst 75% av prisen på produktene,¹² som er prosentandelen som anbefales av WHO. EU har innført en minimumsavgift på en pakke med 20 sigaretter på € 1,80, men avgiftene varierer mellom medlemslandene. Også sektoravgifter på tobakksindustrien er innført i noen land, f.eks. USA og Frankrike.¹³ I begge disse landene er provenyet fra avgiftene øremerket tobakksforebyggende eller tobakksregulerende tiltak.

Vi har spesielt blitt bedt om å vurdere om en sektoravgift i tobakksnæringen kan finansiere et statlig røykesluttprogram. Dette vil i så fall innebære at provenyet fra denne avgiften øremerkes til dette programmet. Nedenfor følger en slik vurdering basert på økonomisk teori og økonomisk empirisk forskning, hvor vi starter med en gjennomgang av argumenter for og imot bruk av økonomiske virkemidler og øremerking av skatteproveny. Vi tar ikke stilling til om avgiftsnivået på tobakksprodukter i Norge er riktig satt med utgangspunkt i denne drøftingen, heller ikke om de økonomiske virkemidlene vil føre til at man når visjonen om et tobakksfritt samfunn.

2. Prinsipper for beskatning av tobakk

Utgangspunktet i økonomisk teori er konsumentsoverlegenhet. Dette betyr at konsumentene selv vet best hvilke varer og tjenester som gir dem størst nytte eller velferd. Hvis det offentlige skal gripe inn i dette må det være gode grunner til det. Nedenfor vil jeg gå gjennom slike grunner, både prinsipielt og med et søkelys på tobakksvarer. For generelle gjennomganger av beskatning av konsumvarer, se NOU 2007: 8, Kverndokk (2022), mens Røgeberg (2012) drøfter hva som er riktig særavgiftsnivå for tobakk.

2.1 Fiskale hensyn

Et argument for beskatning er at man ønsker å trekke penger inn i statskassa for å finansiere offentlige utgifter, dvs. *en fiskal grunn*. Fiskalt begrunnede avgifter bør ikke være vridende. En vridning betyr at man vil substituere seg bort fra ett produkt og over på et annet på grunna av

¹² <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/countries-share-examples-of-how-tobacco-tax-policies-create-win-wins-for-development-health-and-revenues>

¹³ <https://www.fda.gov/tobacco-products/manufacturing/tobacco-user-fees>

beskatningen. Dette gir et effektivitetstap i økonomien; konsumentene kjøper ikke det som ville gitt dem høyest nytte. En måte å unngå slike vridninger på er at beskatningsgrunnlaget, dvs. utvalget av varer og tjenester som beskattes, skal være så bredt som mulig. Merverdiavgiften er et eksempel på en slik bred fiskal avgift.

En annen måte å redusere vridninger på er å legge avgiften på varer og tjenester hvor etterspørselen ikke påvirkes nevneverdig av den. Da vil heller ikke konsumentene erstatte varen med andre i noen særlig grad. Hvor mye avgiften påvirker etterspørselen etter en vare kan beregnes ved en (direkte) priselastisitet. Den er definert som hvor mange prosent forbruket endres med når prisen på varen går opp med en prosent. For de aller fleste varer og tjenester vil elastisiteten være negativ. Hvis etterspørselen etter en vare endres med mer enn en prosent når prisen øker med en prosent, dvs. en priselastisitet på mer enn 1 i tallverdi, kalles varen for priselastisk. Tilsvarende kalles en vare med priselastisitet i tallverdi på under 1 for prisuelastisk.

Et avhengighetsskapende produkt vil generelt være prisuelastisk, da det kan være vanskelig å redusere forbruket eller å slutte å bruke det selv om produktet blir dyrt i anskaffelse. Tobakk er et avhengighetsskapende produkt. Er man avhengig av tobakk vil en avgift derfor ikke nødvendigvis ha så stor effekt på forbruket. Empiriske studier bekrefter dette. En studie av priselastisiteter for 27 europeiske land (Kohler m.fl., 2023) finner en priselastisitet på -0.4 for sigaretter. Melberg (2007) finner en tilsvarende elastisitet for Norge (-0,45), og i en oppdatert studie 11 år senere (Melberg, 2018) finner han at elastisiteten har gått noe ned (-0,35). Tobakk ser dermed ut til å ha blitt mer prisuelastisk over tid i Norge.

Ut fra fiskale hensyn kan derfor tobakksvarer være en kandidat for beskatning, men det vil også ha noen ulemper som vi kommer tilbake til nedenfor.

2.2 Eksternaliteter

En grunn til å gripe inn i folks valg er at de gjør valg som ikke er samfunnsøkonomisk gunstige, f.eks. ved at de ikke tar hensyn til de negative effektene de påfører andre når de konsumerer en vare (*negative eksternaliteter*).

Tobakksrøyking har som nevnt store negative helseeffekter. Helseeffektene som rammer individet, er i utgangspunktet ikke en ekstern effekt. Men røykingen påvirker likevel andre individer negativt gjennom passiv røyking, kostnader for helsevesenet, men også tapt

arbeidsproduktivitet, omsorgsbelastning på familie og venner, samt for tidlig død som vil være et tap for familie og venner.¹⁴ Det finnes ulike anslag på de samfunnsøkonomiske kostnadene ved røyking. En nylig rapport fra Oslo Economics (2021) har f.eks. funnet at helsetjenestekostnadene ved lungekreft i 2019 var på over en halv million kroner per pasient. Røyking er den viktigste årsaken til lungekreft. Det er vanskelig å beregne de totale eksterne kostnadene ved røyking. Ett moment som også kommer inn når disse skal beregnes, er at for tidlig død også reduserer pensjonsutgifter og andre offentlige utgifter, og de vil derfor også redusere de eksterne kostnadene ved røyking (Gruber, 2023).¹⁵

En måte å korrigere eksterne effekter på er å bruke påbud eller forbud. Dette brukes som oftest hvis de negative effektene av forbruket er veldig stort. Et eksempel er forbud mot kjøp av narkotiske stoffer. Et annet er forbud mot røyking på offentlige steder (røykeloven). Virkemidler som påbud og forbud kan ha en stor effekt på sikt.¹⁶ Nyborg og Rege (2003) viser for eksempel hvordan sosiale normer når det gjaldt røyking endret seg som følge av røykeloven, slik at mange også lot være å røyke på andre steder enn de som var omfattet av loven. Røykeloven kan dermed ha redusert passiv røyking mer over tid enn den gjorde til å begynne med.

Hvis effektene ikke er så dramatiske at man ønsker å bruke påbud eller forbud, kan man påvirke individenes valg ved hjelp av avgifter, subsidier eller andre virkemidler. En avgift som er satt slik at den gjenspeiler kostnadene man påfører andre (de negative eksterne effektene), vil i føre til at individet tar de rette samfunnsøkonomiske beslutningene selv om forbruket er skadelig.¹⁷

Legger man de negative eksterne effektene til grunn for avgiftsbeleggingen, bør avgiften på ulike tobakksprodukter differensieres siden de eksterne effektene vil kunne variere, og f.eks. ikke er like store for snus og sigaretter. Dette kan føre til en substitusjon mellom tobakksprodukter slik

¹⁴ Det legges ofte vekt på virkningene av passiv røyking og belastninger på helsevesenet når man studerer negative eksterne effekter av røyking. De andre effektene som er nevnt gjelder også mange aktiviteter og forbruk som f.eks. kosthold, risikosport, manglende fysisk aktivitet osv., uten at alle disse nødvendigvis bør være gjenstand for skattlegging.

¹⁵ Helsedirektoratet (2010) gjør et forsøk på å beregne de samfunnsøkonomiske kostnadene, og oppgir store intervaller avhengig av hva man legger til grunn av negative eksterne effekter. En svakhet ved denne studien er at de ikke korrigerer de eksterne effektene for reduserte offentlige utgifter til pensjon og omsorgstjenester som skyldes for tidlig død.

¹⁶ Forbud mot bruk av visse rusmidler kan også ha store negative konsekvenser som f.eks. framvekst av illegale markeder og kriminalitet, se f.eks. Røgeberg (2018).

¹⁷ Dette gjelder i fravær av internaliteter som vi kommer tilbake til nedenfor.

at noen f.eks. velger å bruke snus brukes istedenfor sigaretter, da snus vil bli relativt billigere å kjøpe enn sigaretter. Det produktet med lavest eksterne effekter vil dermed kunne få flere brukere, men på den annen side vil det også få en høyere pris da det også får en avgift, noe som trekker i retning av lavere forbruk/færre brukere.¹⁸

2.3 Internaliteter

Folk tar ikke nødvendigvis valg som er i deres egeninteresse. En begrunnelse for myndighetene til å gripe inn kan derfor være for å korrigere dette. Det kan være to grunner til at man ikke tar valg som er i overensstemmelse med sin egeninteresse. Den første er *manglende informasjon* om f.eks. helseeffekter av tobakksbruk. I slike tilfeller kan myndighetene bruke informasjonskampanjer uten å måtte gå veien om å påvirke priser.

Den andre grunnen er at man ikke i tilstrekkelig grad er i stand til å ta hensyn til negative effekter man vil påføre seg selv langt fram i tid (*internaliteter*). Et individ kan begynner å røyke selv om det vet at røyking har negative helseeffekter, da det f.eks. utsettes for ulike markedsstrategier, gruppepress eller har manglende selvkontroll. Det kan også ha nåtidsskjevhet, noe som fører til at det utsetter viktige avgjørelser. Man kan f.eks. utsette og slutte med festrøyking inntil man har blitt avhengig. Dette kan ha stor betydning da de fleste begynner å røyke i ung alder. Fordi røyking er avhengighetsskapende, vil individet derfor senere kunne angre på valget det gjorde.

Pechacek m.fl. (2018) finner i en ofte referert studie basert på et representativt utvalg av amerikanske røykere, at over 80% av dem ønsker å slutte. Dette indikerer store velferdseffekter av tiltak mot å røyke, da de fleste røykerne vil få høyere velferd ved å slutte enn ved å fortsette å røyke. En ny studie på norske data finner imidlertid at andelen som ønsker å slutte er på ca. 50% (Sæbø og Lund, 2023). I så fall vil den samlede velferdsgevinst av røyketiltak være lavere i Norge enn i USA; det vil være en større andel som vil få et velferdstap av tiltak mot røyking. Den lavere andelen som ønsker å slutte basert på de norske dataene, kan kanskje skyldes at

¹⁸ Argumentet med avgiftsbelegging basert på eksterne effekter er forankret i økonomisk teori. Økonomisk teori tar ikke utgangspunkt i at man skal nå et visst nivå på forbruket, men at man skal korrigere imperfeksjoner i markedet. Det kan være andre argumenter for en annen avgiftspolitik basert f.eks. på et folkehelseperspektiv. Man kan f.eks. ha en målsetting om at unge ikke skal begynne med snus. I det tilfellet kan avgiftene settes høy for å redusere tilstrømmingen av nye brukere. Et annet argument kan være at man ikke kjenner til virkningene av nye produkter. Da vil det være vanskelig å avgiftsbelegge ut fra eksterne effekter, og man kan isteden bruke et føre-var-perspektiv. Det kan være å forby produktet til virkningene er mer kjente, eller å ha en høy beskatning for å unngå at unge begynner å bruke det.

andelen dagligrøykere har falt mye de siste årene i Norge,¹⁹ slik at de det er en større andel av «den harde kjerne» røykere blant norske dagligrøykere.

Virkemidler mot internaliteter skal korrigere «selvskading» slik at personen som reguleres får høyere velferd enn før. Tiltakene bør være ønsket av røykeren selv. Hvis ikke, så er det ikke en internalitet, alternativt så tror ikke røykeren at tiltaket vil ha betydning annet enn å være en ekstra økonomisk belastning.

Også ved internaliteter kan avgifter i noen tilfeller brukes,²⁰ spesielt for å hindre at man tar valg man senere vil angre på, se f.eks. Gruber (2023). Han beregner forholdsvis store avgifter basert på internaliteter for USA, og finner at kostnadene ved internaliteter langt overskrider kostnadene ved eksternaliteter. Ved at produktet blir dyrere, vil man f.eks. kunne redusere spontankjøp og muligheten for at unge begynner med røyking, en aktivitet de senere kan angre på. Det siste understøttes av Kjeld m.fl. (2023) som finner at etterspørselen etter tobakk er mer priselastisk jo yngre man er, noe som blant annet kan skyldes at inntekten stort sett er lavere jo yngre man er. Avgifter kan derfor være et effektivt virkemiddel for å hindre at unge begynner å røyke, men virkemidler som plassering i butikk, redusere tilgangen til tobakk vil også ha betydning.

Et problem ved bruk av avgifter er at hvis disse innføres og en person likevel fortsetter å røyke som før, vil vedkommende få lavere velferd. Avhengighet kan være en årsak til dette.

Etterspørselen kan være prisuelastisk som følge av at man konsumerer et avhengighetsdannende produkt; individet ønsker f.eks. å redusere forbruket av tobakk, men klarer det ikke selv om prisen går opp. I slike tilfeller vil individet oppleve et velferdstap ved å røyke som avgifter ikke nødvendigvis vil endre på. I tillegg kommer individene som ikke ønsker å slutte å røyke. Disse vil antagelig ikke endre sin adferd som følge av avhengigheten, men opplever også et velferdstap da de må betale avgiften.

Gruber's analyse som henvist til over, er basert på at 80% av røykere ønsker å slutte. De norske tallene var lavere (Sæbø og Lund, 2023). Dette indikerer at andre virkemidler enn avgifter kan være viktige for å korrigere internaliteter i Norge. En fordel med andre virkemidler er at de kan

¹⁹ En lavere direkte priselastisitet over tid som ble funnet i Melberg (2018) og referert over, kan også tyde på at andelen som ønsker å slutte å røyke har gått ned.

²⁰ Allcot m.fl. (2019) gir en oversikt over hvordan man kan måle internaliteter. Deres studie er basert på sukkerdrikke, men prinsippene vil også være gyldige for tobakk.

rettes mot individer som ønsker å slutte, uten at de rammer de som ønsker å fortsette røyke. Et slik virkemidler er røykavvenningskurs da det kan redusere velferdstapet som avgifter ville gitt; de som ikke ønsker å slutte å røyke vil ikke ta kurset.

Alt i alt vil en kombinasjon av virkemidler være gunstig for å korrigere for internaliteter.

2.4 Andre ulemper med beskatning av bruk

Det kan være en del andre ulemper ved å bruke beskatning av forbruk for å få ned bruken av tobakk enn de som er nevnt ovenfor.

Hvis produktene er prisuelastiske på grunn av avhengighet, kan skattlegging gi uønskede fordelingseffekter. Røyking er overrepresentert i lavere sosioøkonomiske grupper,²¹ og en avgift vil derfor ramme disse gruppene hardest. På den annen side vil denne gruppen også være den som tjener mest på det i lengden, hvis avgiftene fører til mindre røyking og dermed bedre helse. For snus er bildet ikke like klart.

Avgifter kan også gi økt grensehandel hvis avgiftsnivået varierer f.eks. mellom Norge og Sverige, se NOU 2019: 8. Økt grensehandel kan derfor gi et feil bilde av konsumendringen av tobakk i Norge hvis man bare legger endringen i de norske salgstallene til grunn.

Hvis noe av utenlandshandelen innføres ved smugling, kan avgiftene også føre til mer kriminell virksomhet. Gallien (2022) finner imidlertid at selv om smugling av sigaretter finnes overalt, har smuglingen i Europa hvor det er høye avgifter, vært mindre de senere årene sammenlignet med regioner med lavere avgifter. Årsakene til smugling er flere, og høye avgifter er bare en av dem.

En konklusjon på denne gjennomgangen er at det er flere grunner til både å skattlegge og regulere tobakksbruk på andre måter. En optimal virkemiddelbruk vil være en kombinasjon av disse virkemidler. I gjennomgangen over har vi ikke tatt stilling til om det er den rette kombinasjonen som er iverksatt i dag. Heller ikke om avgiftsnivået på tobakksprodukter er riktig satt ut fra økonomisk teori og empiri.

2.5 Bør avgifter legges på produksjon eller forbruk?

Anta at formålet med beskatningen er å redusere eksterne effekter. Ifølge økonomisk teori kan eksterne effekter korrigeres gjennom prising slik at man får en best mulig samfunnsøkonomisk

²¹ <https://www.fhi.no/le/royking/tobakkinorge/bruk-av-tobakk/royking-og-sosial-ulikhet/?term=>

tilpasning av produksjon og forbruk. Normalt innebærer dette at det legges en avgift på forbruket da det er det som gir de negative eksterne effektene.²² Innen miljøøkonomi (Hoel, 1994) er det imidlertid vist at man kan oppnå de samme resultatene, dvs. identiske økonomiske konsekvenser, ved å skattlegge produksjon.²³ De eksterne effektene kan derfor korrigeres enten ved en avgift på forbruket eller på produksjonen, men også ved en kombinasjon av disse.

Både ved en avgift på forbruk og produksjon vil prisen som forbrukeren betaler øke. Dette resultatet er gyldig selv om vi ser på tobakksrøyking og ikke miljøforurensning. Vi vil derfor i neste kapittel se nærmere på beskatning av produksjon.

3 Beskatning av produksjon

3.1 Produksjonsavgift

En produksjonsavgift er en avgift på produksjon, f.eks. ved at selskaper betaler en avgift per produsert enhet. En slik avgift er mye brukt i regimer for petroleumsbeskatning, og var tidligere en viktig del av petroleumsskatteregimet i Norge.²⁴ Det diskuteres imidlertid politisk om innføring av en ny produksjonsavgift på olje for å begrense oljeproduksjonen og dermed de eksterne effektene av denne.

Produksjonsavgift brukes også i andre sektorer. Det er en produsentavgift på laks, ørret og regnbueørret produsert i akvakulturanlegg i norsk territorialfarvann.²⁵ Det er også en produksjonsavgift på elektrisk kraft produsert i vannkraftverk²⁶ og en avgift på landbasert vindkraft som tilfaller vertskommunene.²⁷

²² Her ser vi bort fra de eksterne effektene ved produksjon av tobakk og tobakksprodukter i andre land. I utgangspunktet er det landet selv som skal avgiftsbelegge disse.

²³ Hoel (1994) viser at det i en lukket økonomi vil være likegyldig om man velger en avgift på forbruk eller produksjon, mens i en åpen økonomi vil det være en optimal kombinasjon av disse som bl.a. avhenger av priselastisiteter. Dette resultatet skyldes settingen det er utledet i, nemlig en avgift på klimagassutslipp. Da har konsumet av fossile brenslere i andre land betydning for konsumentene i Norge gjennom de negative virkningene av utslippene. Når det gjelder tobakksbruk, får man ikke disse effektene og resultatet for en lukket økonomi vil derfor være gyldig.

²⁴ https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-06-27-653/KAPITTEL_7#%C2%A739.

²⁵ <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/avgifter/saravgifter/om/fisk/>.

²⁶ <https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/1993-06-02-429>.

²⁷ <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/avgifter/saravgifter/om/vindkraft/>.

Formålene med en produksjonsavgift kan være ulike. For oljeproduksjon dreier den politiske diskusjonen i dag om å beskatte en eksternalitet basert på klimagassutslipp, og den vil komme i tillegg til CO₂-avgiften som er innført. For vindkraftbeskatningen er formålet å gi vertskommunene et insentiv til å etablere vindkraft, mens formålet for fisk og vannkraft ser ut til å være fiskalt.

3.2 Sektoravgift på tobakk

Det eneste tobakksproduktet som nå produseres i Norge er snus.²⁸ Andre tobakksprodukter, men også snus, importeres. Det er derfor få produsenter å avgiftsbelegge, og det blir et spørsmål hvordan man administrativt kan kreve inn en eventuell produksjonsavgift. I en norsk kontekst kan man velge å foreta en skattlegging av import i tillegg til å skattlegge de få produsentene som finnes, noe som også gjøres i form av en sektoravgift.

For å produsere, importere eller eksportere tobakksprodukter, trengs en bevilling etter Tobakkskadeloven. Alle aktørene som har en bevilling, er pålagt å betale en sektoravgift. Pr. 30. juni 2023 er det 26 virksomheter som har en slik bevilling.²⁹

Sektoravgiften på tobakk i Norge skal dekke utvalgte kostnader i Helsedirektoratet. Dette er kostnader ved bevillingsordningen og ved ordningen for sporings- og sikkerhetsmerking av tobakksvarer, i tillegg til kostnader knyttet til drift og forvaltning av tobakkssalgsregisteret og tilsyn med grossister og visse utsalgssteder.

Størrelsen på sektoravgiftens fastsettes av Stortinget hvert år basert på hvor store kostnader den skal dekke. I 2023 var den satt til 18,9 millioner kroner. Helsedirektoratet innkrever avgiften fra hver virksomhet basert på deres andel av total særavgiftsinnbetaling foregående år, med et minstebeløp på kr. 18.000.³⁰ Hvis f.eks. en virksomhet betalte 35% av særavgiften året før, betaler den 35 % av sektoravgiften dette året.

Hvis sektoravgiften per enhet er lik for alle virksomheter, er deres andel av særavgiftene som betales inn lik deres andel av omsetningen, gitt at de produserer/importerer det samme produktet.

²⁸ Det produseres snus i Trondheim (Snusbonden) og på Våler i Innlandet (NOR snus). Begge disse produsentene er i etableringsfasen og produserer i relativt liten skala.

²⁹ <https://tbr.helsedirektoratet.no/>.

³⁰ <https://www.helsedirektoratet.no/tema/tobakk-royk-og-snus/bevillingsordning-for-import-eksport-og-produksjon-av-tobakksvarer-og-produksjonsutstyr>

Når sektoravgiften som betales er beregnet ut fra virksomhetenes andel av omsetningen, vil avgiften være lik per omsatt enhet. Hvis man ser bort fra et minstebeløp, vil sektoravgiften dermed fungere som en produksjonsavgift per produsert enhet. På den annen side, hvis minstebeløpet slår inn, vil de minste virksomhetene betale en høyere avgift per enhet enn de største.

Når en sektoravgift kan defineres som en produksjonsavgift, kan den legges på tobakksnæringen basert på eksterne og interne effekter. Denne må da ses i sammenheng med hvor høy avgiften på konsum er og avstemmes mot denne. Ifølge Helsedirektoratet ble det i 2022 innbetalt nærmere 7,5 milliarder kroner i særavgifter på tobakksprodukter. Dette betyr at sektoravgiften på 18,9 millioner er marginal i forhold til særavgiften.

En annen begrunnelse for sektoravgiften kan være fiskal. Som nevnt i avsnitt 2.1, anbefales det at fiskale avgifter legges på produkter hvor etterspørselen responderer lite på pris da dette gir få vridninger i økonomien. Et avhengighetsdannende produkt har lav priselastisitet, og kan derfor være et velegnet produkt for en fiskal avgift også på produksjonssiden, men vil som beskrevet over kunne få uheldige fordelingsvirkninger.

3.3 Superprofitt

Ovenfor har vi nevnt eksternaliteter, internaliteter og fiskale hensyn som begrunnelse for beskatning av tobakksnæringen. Dette er en sektor med veldig høy profitt internasjonalt (se f.eks. Branston, 2021), en superprofitt, dvs. en profitt ut over normalavkastning på innsatsfaktorene. Hovedårsaken til dette er at de selger et avhengighetsskapende produkt som er forholdsvis prisuelastisk. I tillegg er det store aktører i bransjen med betydelig markedsrett som f.eks. British American Tobacco og Philip Morris.

En høy profitt i en næring vil i kunne gi økt etablering i næringen. Selv i en næring hvor etterspørselen er prisuelastisk, vil prisen presses ned når det blir flere tilbydere. Det kan være flere grunner til at dette likevel ikke har skjedd i stor grad, slik at markedsmakten er opprettholdt. En grunn kan være at det er etableringshindringer. En annen grunn kan være at produsentene produserer heterogene produkter, dvs. at konsumentene er merkebevisste. Det er dermed nødvendigvis ikke like enkelt å komme inn og konkurrere mot et etablert merke.

I Norge er det også noen store aktører i tobakksnæringen. Av de 26 virksomhetene som har bevilling og som betalte sektoravgift i 2023, var det kun ni virksomheter fikk krav om sektoravgift over minstebeløpet, mens de 17 andre virksomhetene betalte minstebeløpet på 18 000 kroner. Dette betyr at de ni store virksomhetene betalte til sammen kr 18.594.000, eller 98,4% av den samlede sektoravgiften.

Bevillingen etter Tobakkskadeloven er i utgangspunktet en etableringshindring for tobakksnæringen i Norge. Bevillingen ble innført i 2021 og har antagelig ikke hatt stor betydning for virksomhetenes profitt siden 26 virksomheter har fått bevilling. En årsak at profitten kan være høy kan likevel være at internasjonale produsenter av tobakksprodukter som sigaretter, har opprettet importfirmaer som importerer egne produkter. Dette betyr at uavhengige importører må importere nisjeprodukter. Det vil derfor være markedsrett i importørleddet som kan gi høy profitt. Beskatning av importører kan likevel være et problem da det vil kunne skje overføring innenfor samme selskap internasjonalt.

I enkelte næringer med superprofitt har man introdusert en ekstra beskatning. Eksempler på det er grunnrentebeskatning som vi i Norge har på en del naturressurser (olje, gass, vannkraft og oppdrettsnæringen, se f.eks. Amundsen, 2024). En grunnrentebeskatning vil i utgangspunktet ikke påvirke aktørenes produksjons eller investeringsbeslutninger, og en riktig utformet grunnrenteskatt vil derfor ikke gi effektivitetstap i økonomien (Skatteutvalget – NOU 2022: 20). Dette er i motsetning til en produksjonsavgift som kan være innført for å påvirke beslutninger.

En empirisk studie vil antagelig kunne avdekke superprofitt i flere næringer, og det kan derfor argumenteres en ekstra skatt på superprofitt i andre næringer enn de som beskattes i dag.³¹ Tobakksnæringen kan være en av disse. Hvis det finnes en superprofitt i næringen kan et argument for en ekstra beskatning være at de produserer et produkt som kanskje ville vært ulovlig om det hadde blitt introdusert i dag på grunn av de store negative konsekvensene det påfører samfunnet. Et ytterligere argument er den manglende beskatningen som blir gjort av miljøkonsekvensene i de landene som produserer tobakk. Dette argumentet innebærer at en beskatning av superprofitt kan fungere som en nest-best beskatning. Videre vil staten trenge flere inntekter framover, bl.a. på grunn av en aldrende befolkning, dvs. at det er fiskale hensyn.

³¹ Se f.eks. diskusjonen om superprofitt i velferdssektoren: <https://www.nhh.no/nhh-bulletin/artikkelarkiv/2020/desember/superprofitt-i-velferden/>

Vi har gjennomført enkle beregninger for å få indikasjoner på en eventuell superprofitt i tobakksnæringen i Norge. Basert på regnskapstall som er offentlig tilgjengelige på Proff.no, har vi valgt ut fem store aktører blant dem som har bevilling etter Tobakkskadeloven. En superprofitt bør beregnes som et gjennomsnitt over flere år,³² og vi har derfor valgt å se på årene 2019-2023. Noen forutsetninger ble gjort:

- Superprofitten tar utgangspunkt i meravkastning på kapital. Vi har gjort beregninger for to kapitalbegrep, realkapital (anleggsmidler) og eiendeler. Tobakksimport er ikke veldig realkapitalkrevende, og det begrunner derfor bruk at et utvidet kapitalbegrep.
- Vi tar utgangspunkt i driftsresultat, dvs. bruttoresultat før finansinntekter og finanskostnader.
- Fra driftsresultatet trekker vi fra en stipulert normalavkastning på kapital, og vi har valgt å bruke 7%. Finansdepartementet (2012) anbefaler å bruke en realavkastning på offentlige prosjekter på 4%. Da tobakksnæringen består av private bedrifter, har vi valgt en høyre kapitalavkastning enn dette. Et 7% avkastningskrav er også i samsvar med Dalen m.fl. (2023) som har sett på ressursrente i kraftsektoren og petroleumsnæringen.
- Superprofitt beregnes som driftsresultat fratrasket normalavkastningen på kapital for henholdsvis anleggsmidler og eiendeler. Vi har sett på både absolutte og relative tall.

Vi finner at superprofitten målt ved bruk av avkastning av anleggsmidler er veldig høy; flere hundre prosent. Dette er ikke overraskende da tobakksnæringen på importsiden som nevnt ikke er veldig kapitalkrevende. Bruker vi eiendeler som kapitalbegrep, blir superprofitten lavere, men likevel positiv for de aller fleste enkeltår og bedrifter. I de fleste tilfeller ligger den på mellom 10 og 40% av kapitalen.

Alt i alt indikerer våre beregninger at det er en superprofitt blant store aktører i tobakksnæringen i Norge.

3.4 Bruk av skatteproveny

Uavhengig av om begrunnelsen for en sektoravgift eller en beskatning av superprofitt er negative eksterne effekter, internaliteter eller fiskal, vil den gi skatteinntekter til staten. I utgangspunktet bør ikke skatteinntekter øremerkes et spesielt formål. Årsaken til dette er at inntektene bør

³² Se f.eks. [Superprofitt+i+velferdssektoren+P%C3%98F+.pdf \(ntnu.no\)](#).

brukes der de kaster mest av seg. En øremerking vil ikke nødvendigvis føre til dette. Det finnes likevel unntak fra denne først-best regelen.

En del skatter eller avgifter møter stor motstand i befolkningen og i næringslivet. De kan bli enklere å innføre med øremerking. Alternativet er da ikke lenger en først-best situasjon, men en situasjon der valget står mellom å ikke innføre avgiften, noe som er negativt hvis den er ment å prise eksterne effekter, og å innføre den med øremerking av inntektene. Dette blir en avveining som myndighetene må ta. Studier viser at selv om røykere kan være negative til avgiftsnivået på tobakk, kan de være positive til en avgiftsøkning hvis økningen finansierer tiltak for de som ønsker å slutte å røyke (se f.eks. Wilson m.fl., 2010, for en studie i New Zealand). Forskning innen miljøøkonomi finner lignende resultater. Miljøavgifter er mer sosialt akseptable hvis de øremerkes miljøtiltak, se f.eks. Maestre-Andrés m.fl. (2019). I EU øremerkes også mesteparten av auksjonsinntektene fra salg av utslippskvoter for klimagassutslipp til klimatiltak. Et annet argument for øremerking er at det kan redusere negative fordelingsvirkninger av tiltaket. Et forslag som er mye diskutert internasjonalt, er å fordele inntektene fra CO₂-avgifter ut igjen til befolkningen.³³ Hvis de f.eks. deles ut med et likt beløp per capita, vil det ha en mye større betydning for fattige husholdninger enn rike.

Som nevnt over er inntektene fra sektoravgiften på tobakk øremerket for saksbehandling i Helsedirektoratet. Det er i utgangspunktet ingen god begrunnelse for øremerking av avgiftsproveny til offentlig administrasjon. Selv om saksbehandlingen er tobakksrelatert, vil det være vanskelig å begrunne øremerking basert på sosial aksept eller fordelingsvirkninger. En finansiering direkte over statsbudsjettet som dekket all virksomhet i Helsedirektoratet, vil være en bedre finansieringsmodell.

Røykavvenningskurs kan også finansieres direkte over statsbudsjettet. Likevel kan en øremerking av en sektoravgift på tobakk til røykavvenningskurs ha positive fordelingseffekter da røyking er overrepresentert blant folk med lav utdanning og inntekt (se over). Siden en sektoravgift vil øke prisen på tobakksproduktet, vil det dermed kunne gis en bedre begrunnelse for en slik øremerking enn en øremerking til drift av offentlig administrasjon.

³³ Dette er innført i provinsen Saskatchewan i Canada.

4. Konklusjoner

I denne rapporten har vi sett på argumenter for skattlegging av tobakk. Hovedargumentet for skattlegging er å begrense eksternaliteter og internaliteter. Disse vil variere for de ulike tobakksproduktene. Tobakk kan også skattlegges av fiskale grunner. Blant annet fordi tobakk er et avhengighetsdannende produkt, vil det være optimalt å supplere skattlegging med andre virkemidler. Ett slikt virkemiddel er å tilby røykavvenningskurs.

Norge har forpliktet seg gjennom den internasjonale Tobakkskonvensjonen til å «utvikle og iverksette effektive programmer for å fremme tobakksavvenning ...». Regjeringen har fulgt opp dette i Folkehelsemeldingen ved å ha et delmål om at alle som vil skal få gratis hjelp til å slutte å røyke. Den har også gjennomført et treårig pilotprosjekt for røykeslutt i Vestre Viken. Det er så langt ikke avsatt penger til et nasjonalt røyksluttprogram. Utgangspunktet for denne rapporten har vært å vurdere økonomiske virkemidler for å finansiere et nasjonalt røyksluttprogram. En mulighet vi spesielt har blitt bedt om å se på er en sektoravgift.

En sektoravgift på tobakksnæringen vil være en avgift som legges på importører og produsenter av tobakk i Norge. Den vil fungere som en produksjonsavgift. Basert på økonomisk teori, kan en produksjonsavgift brukes sammen med eller istedenfor en særavgift for å korrigere for eksterne effekter og delvis også internaliteter. Dette er ikke et argument for en høyere beskatning av tobakk i Norge, men et argument for at eksternaliteter og internaliteter kan avgiftsbelegges på ulike måter. Det kan imidlertid være argumenter for en ekstra skattlegging av tilbydere basert på en eventuell superprofitt i næringen. Våre beregninger indikerer at det er en superprofitt blant store aktører i tobakksnæringen i Norge.

Hvis en avgift skal brukes til å finansiere røykavvenningskurs, vil det innebære en øremerking av skatteprovenyet fra denne avgiften. Øremerking av skatteinntekter er i utgangspunktet ikke samfunnsøkonomisk optimalt. Det kan likevel forsvares hvis det gir sosial aksept for tiltaket. Uten sosial aksept vil enkelte tiltak som er gunstige for samfunnet være vanskelig å få gjennomført. I dette tilfellet kan argumentet være at en sektoravgift vil kunne øke prisen på tobakk og dermed legge en ekstra belastning på de som er avhengige av tobakk. Siden bruk av røyking er overrepresentert i lavere sosiale grupper, vil dette ha uheldige fordelingsvirkninger. En øremerking av inntektene slik at de tilbakeføres brukerne vil dermed kunne ha gode fordelingsvirkninger, og også gjøre en avgift mer sosialt akseptert.

Referanser

- Allcott, H., B. B. Lockwood and D. Taubinsky (2019): Should We Tax Sugar-Sweetened Beverages? An Overview of Theory and Evidence, *Journal of Economic Perspectives*, 33 (3): 202-27, <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.33.3.202>
- Amundsen, Eirik S. (2024): Rent Taxes on Natural Resources in Norway: A Short Overview, CESifo working paper no. 10911, <https://www.cesifo.org/en/publications/2024/working-paper/rent-taxes-natural-resources-norway-short-overview>
- Andersson, T. M.-L., mfl. (2018): Tackling the tobacco epidemic in the Nordic countries and lower cancer incidence by 1/5 in a 30- year period–The effect of envisaged scenarios changing smoking prevalence, *European Journal of Cancer*, 11: 288–298.
- Bergsvik, D. og K. E. Lund (2022): Røykeslutt ved Frisklivssentraler i Vestre Viken, Resultatrapport, Folkehelseinstituttet.
- Bergsvik, D. og O. J. Røgeberg (2018): Assessing the effect of public health information by incentivised risk estimation: An example on Swedish snus, *International Journal of Drug Policy*, 54: 51-57.
- Branston, J. R. (2021): Industry profits continue to drive the tobacco epidemic: A new endgame for tobacco control?, *Tob. Prev. Cessation*, 7 (June): 45, <https://www.tobaccopreventioncessation.com/Industry-profits-continue-to-drive-the-tobacco-epidemic-A-new-endgame-for-tobacco,138232,0,2.html>.
- Dalen, H. M., M. Greaker og C. Hagem (2023): Ressursrenten i naturressursnæringene i Norge 1984-2022, Rapporter 2023/34, Statistisk sentralbyrå.
- Finansdepartementet (2012): Samfunnsøkonomiske analyser, NOU 2012:26.
- Gallien, M. (2022): Cigarette smuggling - Trends, taxes and big tobacco, kapittel 18 i M. Gallien og F. Weigand: *The Routledge Handbook of Smuggling*, Taylor & Francis Group.
- Gruber, J. (2023): The New Economics of Smoking, The Reporter, NBER - National Bureau of Economic Research, <https://www.nber.org/reporter/summer-2003/new-economics-smoking>
- Helsedirektoratet (2010): Samfunnsøkonomiske kostnader av røyking - En vurdering av metodikk og kostnadenes størrelsesorden, Rapport, ([Microsoft Word - Rapport IS-1825 Samfunnsøkonomiske kostnader av røyking ENDELIG VERSJON m signatur 25 oktober.doc](#)) (helsedirektoratet.no)
- Hoel, M. (1994): Efficient Climate Policy in the Presence of Free Riders, *Journal of Environmental Economics and Management*, 27(3): 259-274.
- Kjeld, S. G., M. B. Jørgensen, M. Aundal, L.S. Bast (2023): Price elasticity of demand for cigarettes among youths in high-income countries: a systematic review, *Scandinavian Journal of Public Health*, 51(1):35-43, doi:[10.1177/14034948211047778](https://doi.org/10.1177/14034948211047778)
- Kohler A, L. Vinci L og R. Mattli (2023): Cross- country and panel data estimates of the price elasticity of demand for cigarettes in Europe, *BMJ Open*, <https://bmjopen.bmj.com/content/13/6/e069970>
- Kverndokk, S. (2022): Sunn skatteveksling - Hvordan skatte- og avgiftssystemet kan bidra til sunnere kostholdvalg i befolkningen, Rapport, Nasjonalforeningen for folkehelsen, <https://nasjonalforeningen.no/om-oss/vi-mener/rapporter/sunn-skatteveksling/>
- Maestre-Andrés, S. S. Drews og J. van den Bergh (2019): Perceived fairness and public acceptability of carbon pricing: a review of the literature, *Climate Policy*, 19:9, 1186-1204, <https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1639490>

- Melberg, H. O. (2007): Hvor mye betyr tobakksprisen for endringer i tobakksforbruket?, SIRUS skrifter nr. 1/2007, Statens Institutt for Rusmiddelforskning.
- Melberg, H. O. (2018): Sammenhengen mellom pris og forbruk av tobakk. En oppdatert analyse, Avdeling for helseledelse og helseøkonomi, Universitetet i Oslo.
- Meld St. 15 (2022-2023): Folkehelsemeldinga - Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar, Helse- og omsorgsdepartementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-15-20222023/id2969572/>
- NOU 2007: 8: En vurdering av særavgiftene, Finansdepartementet.
- NOU 2019: 8: Særavgiftene på sjokolade- og sukkervarer og alkoholfrie drikkevarer, Finansdepartementet.
- NOU 2022: 20: Et helhetlig skattesystem, Finansdepartementet.
- Nyborg, K. og M. Rege (2003): On social norms: the evolution of considerate smoking behavior, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 52: 323-340.
- Oslo Economics (2021): Helsetjenestekostnader forbundet med lungekreft i Norge, Notat utarbeidet for Kreftforeningen.
- Pechacek T. F., P. Nayak, P. Slovic, et al. (2018): Reassessing the importance of 'lost pleasure' associated with smoking cessation: implications for social welfare and policy, *Tobacco Control*, 27:e143-e151, <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/27/e2/e143>
- Røgeberg, O. J. (2012): Hva er riktig særavgiftsnivå for tobakk?, notat til Helse- og omsorgsdepartementet.
- Røgeberg, O. J. (2018): Prohibition, regulation or laissez faire: The policy trade-offs of cannabis policy, *International Journal of Drug Policy*, 56: 153-161.
- Sæbø, G. og K. E. Lund (2023): Indexing Quit-Smoking Interest among Norwegian Smokers 2019-2021, *Journal of Smoking Cessation*, s. 1-11, doi: [10.1155/2023/9536270](https://doi.org/10.1155/2023/9536270).
- Wilson, N., D. Weerasekera, R. Edwards, G. Thomson, M. Devlin og H. Gifford (2010): Characteristics of Smoker Support for Increasing a Dedicated Tobacco Tax: National Survey Data from New Zealand, *Nicotine & Tobacco Research*, 12 (2): 168 -173, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20018943/>.
- Zafeiridou, M., N. S. Hopkinson and N. Voulvoulis (2018): Cigarette Smoking: An Assessment of Tobacco's Global Environmental Footprint Across Its Entire Supply Chain, *Environ. Sci. Technol.*, 52(15): 8087–8094, <https://doi.org/10.1021/acs.est.8b01533>

Publikasjoner fra Frischsenteret

Alle publikasjoner er tilgjengelig i Pdf-format på : <https://www.frisch.uio.no/publikasjoner/>

Rapporter

1/2011	Yrkesdeltaking på lang sikt blant ulike innvandrergupper i Norge	Bernt Bratsberg, Knut Røed, Oddbjørn Raaum
1/2012	NAV-refomen: Flere i arbeid – færre på trygd?	Ragnhild Schreiner
2/2012	Privatization of the absenteeism scheme: Experiences from the Netherlands	Julia van den Bemd, Wolter Hassink
1/2013	Til, fra og mellom inntektssikringsordninger – før og etter NAV	Elisabeth Fevang, Simen Markussen, Knut Røed
2/2013	Sluttrapport fra strategisk instituttprogram om pensjonsforskning 2007-2012	Erik Hernæs
1/2014	Produktivitetsutviklingen etter NAV-reformen	Sverre A.C. Kittelsen, Finn R. Førsund
2/2014	Sysselsetting blant funksjonshemmede	Ragnhild C. Schreiner, Simen Markussen, Knut Røed
3/2014	Produktivitetsanalyse av Universitets- og Høgskolesektoren 2004 – 2013.	Dag Fjeld Edvardsen, Finn R. Førsund, Sverre A. C. Kittelsen
1/2015	Kan kjønnsforskjellen i sykefravær forklares av holdninger, normer og preferanser?	Karen Hauge, Simen Markussen, Oddbjørn Raaum, Marte Ulvestad
2/2015	Effekter av arbeidspraksis i ordinær virksomhet: Multiple og sekvensielle tiltak	Tao Zhang
1/2016	Kompensasjonsgrader i inntektssikringssystemet for personer med svak tilknytning til arbeidsmarkedet	Øystein Hernæs, Simen Markussen, Knut Røed
2/2016	Bevegelser inn i, mellom og ut av NAVs ytelser	Elisabeth Fevang, Simen Markussen, Knut Røed, Trond Christian Vigtel
1/2017	Yrkesaktivitet og pensjonsuttak etter pensjonsreformen	Erik Hernæs
2/2017	Pensjonsordninger og mobilitet	Erik Hernæs
1/2018	Virkninger av endringer i permitteringsregelverket Delrapport 1, utarbeidet av Oslo Economics og Frischsenteret på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet	Ragnhild Haugli Bråten, Aleksander Bråthen, Nina Skrove Falch, Knut Røed

2/2018	Virkninger av endringer i permitteringsregelverket Delrapport 2, utarbeidet av Oslo Economics og Frischsenteret på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet	Nina Skrove Falch, Knut Røed, Tao Zhang
3/2018	New Insights from the Canonical Fisheries Model	Eric Nævdal and Anders Skonhoft
4/2018	Arbeids- og velferdsetatens arbeid med langtidsledige	Nina Skrove Falch, Ragnhild Cecilie Haugen, Magnus Våge Knutsen, Knut Røed
1/2019	Effektivitets- og produktivitetsanalyse av norske tingretter	Finn R. Førsund, Sverre A.C. Kittelsen
1/2020	Gråsoner i arbeidsmarkedet og størrelsen på arbeidskraftreserven	Elisabeth Fevang, Simen Markussen, Knut Røed
2/2020	Framework for Optimal Production and Transmission of Electricity	Finn R. Førsund
3/2020	Kvantitativ beskrivelse av institusjonspopulasjonen	Nina Drange, Øystein M. Hernæs
1/2021	Early intervention in temporary DI: A randomized natural field experiment reducing waiting time in vocational rehabilitation	Karen Evelyn Hauge, Simen Markussen
2/2021	Supported Employment eller «vanlig» oppfølging? Resultater fra et stort randomisert forsøk i NAV	Helene Berg, Karen E. Hauge, Simen Markussen, Tao Zhang
3/2021	Delrapport 2: Kvantitativ evaluering av innføring av plikt for kommunene til å stille vilkår om aktivitet til sosialhjelpsmottakere under 30 år	Øystein M. Hernæs
4/2021	Rapport Delprosjekt 1: Beskrivende analyser – Barn og familier i barnevernet	Nina Drange, Øystein M. Hernæs, Simen Markussen, Inger Oterholm, Oddbjørn Raaum, Tor Slettebø
5/2021	Underholdskrav, familieinnvandring og integrering	Bernt Bratsberg, Oddbjørn Raaum
1/2022	The Social Gradient in Employment Loss during COVID-19	Annette Alstadsæter, Bernt Bratsberg, Simen Markussen, Oddbjørn Raaum, Knut Røed
2/2022	Barn, unge og familier i barnevernet – En longitudinell registerstudie. Delprosjekt 2: Hvordan går det med barna?	Nina Drange, Øystein M. Hernæs, Simen Markussen Inger Oterholm, Oddbjørn Raaum, Tor Slettebø
3/2022	Indikatorer for å måle omstillingstempo i norsk økonomi	Elisabeth T. Isaksen, Knut Røed, Tao Zhang

1/2023	Yrkesdeltakelse, inntekt og trygd blant ansatte i stillinger med særaldersgrense	Asbjørn Goul Andersen, Simen Markussen
2/2023	Utvikling av et forsøk med stipend til fagarbeidere. Rapport fra modellutviklings-fasen (fase 1)	Karen Hauge, Nina Drange, Simen Markussen, Ester Bøckmann, Bjorn Dapi, Anna Hagen Tønder
3/2023	Forsøk med stipend til fagarbeidere. Rapport fra pilot-fasen (fase 2)	Karen Hauge, Nina Drange, Simen Markussen, Ester Bøckmann, Bjorn Dapi, Anna Hagen Tønder
4/2023	Forsøk med stipend til fagarbeidere. Rapport fra hovedforsøket (fase 3)	Nina Drange, Karen Hauge, Tao Zhang, Markus Roos Breines, Bjorn Dapi, Anna Hagen Tønder
5/2023	Effektanalyse av redusert minstesats for mottakere av arbeidsavklaringspenger (AAP) under 25 år og avvikling av ung ufør-tillegget	Hernæs, Øystein M., Ole Røgeberg, Helene Berg, Gro Malene Vestøl
1/2024	Risikokartlegging, målgruppe og senere utfall for ungdommer kartlagt for opphold i behandlingsinstitusjon 2013-2023	Øystein M. Hernæs
2/2024	Kan en skattlegging av tobakksindustrien bidra til å nå tobakkspolitiske målsettinger? En vurdering ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv	Snorre Kverndokk

Arbeidsnotater

1/2011	Job changes, wage changes, and pension portability	Erik Hernæs, John Piggott, Ola L. Vestad, Tao Zhang
2/2011	Sickness and the Labour Market	John Treble
1/2012	Dummy-encoding Inherently Collinear Variables	Simen Gaure
2/2012	A Faster Algorithm for Computing the Conditional Logit Likelihood	Simen Gaure
3/2012	Do medical doctors respond to economic Incentives?	Leif Andreassen, Maria Laura Di Tommaso, Steinar Strøm
1/2013	Pension systems and labour supply – review of the recent economic literature	Erik Hernæs
1/2016	Occupational crosswalk, data and language requirements	Maria B. Hoen

1/2022	Dokumentasjon av data fra undersøkelse om turnusordninger i kommunenes helse- og omsorgstjenester Spørreundersøkelse sendt til ledere ved virksomheter i helse- og og omsorgssektoren	Vilde Hoff Bernstrøm, Elisabeth Fevang, Heidi Gautun, Mari Holm Ingelsrud, Andreas Lillebråten, Otto Lillebø
--------	--	--